

УДК 745.51:008(477.83/.86)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.01.154>

СОЦІАЛЬНІ ТА ІСТОРИЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МИСТЕЦТВА В ГАЛИЧИНІ: ПЕРША ТРЕТИНА ХХ СТОЛІТТЯ

Роман ОДРЕХІВСЬКИЙ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3581-4103>

доктор мистецтвознавства, професор, Львівський державний
університет фізичної культури імені Івана Боберського,
кафедра хореографії та мистецтвознавства,
вул. Костюшка, 11, 79007, м. Львів, Україна,
e-mail: odre2010@ukr.net

Мета статті — показати соціальні та економічні умови розвитку мистецтва в Галичині першої третини ХХ століття як особливого періоду в історії українського мистецтва.

Методологія дослідження ґрунтуються на загальних наукових принципах: системності, достовірності, історизму, логічності. Для аналізу соціально-культурних процесів і розвитку мистецтв Галичини у першій третині ХХ ст. домінуючими є порівняльно-історичний і культурологічний методи.

Результати. На початку ХХ століття ми спостерігаємо піднесення у розвитку мистецтва в Галичині. Значний вклад у фінансування культури і мистецтва в Галичині цього періоду внесли українські емігранти із американського континенту. Було відкрито низку художніх шкіл із навчання пластичних мистецтв, архітектури, хореографії та інших виявів мистецтв. Особлива увага приділялася розвитку та пропаганди українських мистецьких традицій, зокрема у художньо-педагогічній діяльності в різьбярських, ткацьких, хореографічних та інших мистецьких школах.

Ключові слова: Галичина, розвиток мистецтва, хореографія, засади танцю, художня культура, різьблення, мистецька школа, національні традиції.

Roman ODREKHIVSKYI

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3581-4103>

Dr. hab. in Art Studies, Professor,
Ivan Boberskyi Lviv State University
of Physical Culture, Lviv,

Professor of the Department of Choreography
and Art History,

11, Kostyushka Str., 79007, Lviv, Ukraine,

e-mail: odre2010@ukr.net

SOCIAL AND HISTORICAL CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT OF ART IN HALICHINA: THE FIRST THIRD OF THE 20TH CENTURY

Introduction. Galicia is the region of artistic traditions of the Ukrainian people, which led to the flourishing of the national style in art. The article analyzes the development of art in Galicia in the first third of the 20th century.

Problem Statement. At the beginning of the 20th century, while the Galicia region was under Austrian-Hungarian rule, there was a national revival of Ukrainians living there. In the 1920s and 1930s, the further process of development of Ukrainian art continued during the stay of Galicia as part of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth.

Purpose. To show the social and economic conditions of the development of art in Galicia in the first third of the 20th century as a special period in the history of Ukrainian art.

Methods of the research are based on general scientific principles: systematicity, reliability, historicism, logic. Comparative-historical and cultural methods are dominant for analyzing socio-cultural processes and the development of art in Galicia in the first third of the 20th century.

Results. One should remark a rise in the development of art in Galicia at the beginning of the 20th century. Ukrainian emigrants from the American continent made a significant contribution to the financing of culture and art in Galicia during this period. A number of art schools were opened to teach plastic arts, architecture, choreography and other arts. Special attention was paid to the development and promotion of Ukrainian artistic traditions, in particular, in artistic and pedagogical activities in carving, weaving, choreographic and other art schools.

Conclusion. In the first third of the 20th century, art in Galicia was in special social and economic conditions of development. This is the period of Ukrainian natural revival, which developed under the influence of own centuries-old traditions, as well as with the financial support of the Greek Catholic Church and Ukrainian organizations in Galicia and on the American continent. Thanks to that there was a rise and flourishing in the development of art.

Keywords: Galicia, art development, choreography, principles of dancing, fine arts culture, carving, arts school.

Вступ. Постановка проблеми. На межі ХІХ та ХХ століть у зв'язку з підйомом у розвитку української культури розпочалося відродження народних традиційних ремесел, широко велося будівництво нових та реставрація старих церков, приватних та громадських споруд. Особливого розвитку, зокрема, набули традиційні галузі мистецтва у Галичині: художнє деревообробництво, каменярство, метальство, моделювання одягу, хореографія та ін. У такому стані підйому національного відродження Галичина увійшла у ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Період першої третини ХХ століття освітлений переважно в історичній науці та культурології. Зокрема, у працях Д. Дорошенка [1], І. Крип'якевича [2] та інших видатних українських істориків. Певний матеріал про українське національне відродження на початку ХХ століття знаходимо у працях О. Ноги [3] та довідковій літературі авторства О. Ноги та Р. Яціва [4]. Варто зазначити, що і в останні роки ця тема розглядається у фахових мистецтвознавчих публікаціях, зокрема, Р. Одрехівського [5]. Однак, автори мало приділяли увагу соціальним та історичним умовам розвитку мистецтва в Галичині цього періоду.

Метою статті є провести дослідження соціально-економічних та історичних умов розвитку мистецтва та художньої культури в Галичині першої третини ХХ століття.

Основна частина. Багато представників української громадськості на межі ХІХ та ХХ століття надіялося, що із розвитком та розширенням мережі українських шкіл, яке у той час масово відбувалося в Австро-Угорській імперії, національне відродження українського народу «підє прискореним темпом» [1, с. 327]. Окрім того, у той час на територіях галицького краю виникло багато українських економічних та культурних товариств, як от: «Дністер» (1892), «Сільський господар» (1898) та низка інших [2, с. 291].

Під час перебування Галичини у складі Другої Речі Посполитої, як і до Першої світової війни, інтелігенція і надалі продовжувала здійснювати політичне, культурне і навіть соціально-економічне керівництво українським суспільством у Західній Україні. Проте, на відміну від ХІХ ст., коли значну частину її становили священники, у міжвоєнний період ХХ століття більшість інтелігенції була світською [6,

с. 375]. Негативний вплив на розвиток мистецтва і культури проявлявся в тому, що польський уряд не толерував розвиток української освіти. Відбувалося поступове скорочення з такими труднощами розвитку у другій половині ХІХ ст. — початку ХХ ст. мережі українських шкіл. Так, з-понад 2400 початкових українських шкіл, які існували в 1912 р., у 1937 р. залишилося лише 352 [6, с. 379].

За свідченнями дослідників мистецької освіти в Україні, у міжвоєнний період ХХ ст., коли Західна Україна опинилась у складі Другої Речі Посполитої, у Галичині скоротилась і кількість фахових мистецьких шкіл порівняно з першим десятиліттям ХХ ст. Так, кількість фахових шкіл художньо-промислового профілю від 20 у 1906/07 навчальному році зростає до 30 у 1908/09 навчальному році. А вже наприкінці 1930-х рр. фіксується значно нижча кількість фахових шкіл — не більше 12 закладів різних ступенів [7, с. 54].

Наступ ішов і на українську вищу школу. Польський уряд не виконав обіцянок заснувати для українців університет, систематично чинив перешкоди українцям, які прагнули здобути університетську освіту. Тому в 1920 р. українцями у Львові був заснований «таємний» університет, який у період розквіту налічував близько 1500 студентів [6, с. 379]. І хоча у 1925 р. уряд, все ж, заклав його, цей університет відіграв значну роль у поширенні освіти серед українського населення в Галичині.

Велику просвітницьку діяльність вело товариство «Рідна школа», яке до 1938 р. заснувало близько 40 гімназій, ліцеїв та професійно-технічних шкіл. Більшу частину витрат на ці заходи покривали внески членів товариства та емігрантів із США та Канади [6, с. 380].

Аналізуючи роботи дослідників мистецької школи в Україні, можна дійти висновку, що в 10—20-ті рр. ХХ ст. відбулись певні уповільнення у розвитку художньої різьби регіону. Р. Шмагало вважає, що під час і після Першої світової війни деревообробництво на Гуцульщині постраждало найбільше. Як зазначає дослідник, аналізуючи старі часописи, «відбулася переорієнтація нового покоління майстрів з «артистичного» столярства на звичайне і будівельне» [7, с. 248]. Очевидно, ця ситуація повинна була відбитися і на загальній картині розвитку сакральної різьби в Галичині. Незважаючи на менш сприят-

ливі умови, аніж у другій половині XIX — початку XX ст., в окремих регіонах також відбувалися певні зрушення у розвитку різьбярства. Так, відомий майстер і вчитель різьби Василь Девдюк за матеріальної підтримки львівського товариства «Достава» у 1923 р. заклав у м. Косові новий осередок мистецтва різьблення — столярську різьбярську робітню та школу [7, с. 248].

Можна погодитися також з думкою дослідників про те, що період від 1918 до початку 20-х рр. XX ст. характеризується кризовими явищами в економічному та культурному житті Галичини. У цей період майже припиняється виставкове життя, занепадають народні кустарні промисли та художня промисловість [7, с. 248].

Іде наступ польської влади на українську церкву. Тому активізувалась діяльність греко-католицького духовенства у збереженні та пропаганді Східного християнського обряду. Адже Західний (римокатолицьки) та Східний (візантійський) обряди мали різну ментальність [5, с. 380—381].

Варто зазначити, що для піднесення національної свідомості, освіти та розвитку сакрального мистецтва у міжвоєнний період значну роль відіграла греко-католицька церква, очолювана митрополитом Андреем Шептицьким. У 1928 р. ця церква заснувала єдиний український вищий навчальний заклад у міжвоєнній Польщі — Теологічну академію у Львові [6, с. 380]. Зокрема, студія, названа, «Школою Новаківського», яку відомий митець відкрив у своїй майстерні у 1923 р., спочатку була однією з філій згаданого українського таємного університету, а згодом під меценатством А. Шептицького [3, с. 62]. Однак, починаючи з 1929 р., фінансування Мистецької школи О. Новаківського з боку греко-католицької церкви суттєво скоротилося. Як стверджують дослідники, внаслідок цього її економічне становище значно погіршилося [7, с. 56].

За митрополита А. Шептицького церква також багато уваги приділяла відродженню давніх традицій українського сакрального мистецтва. Наприклад, у 20—30-х рр. XX ст. були зроблені спроби відновити значення окремих монастирів як центрів розвитку сакрального мистецтва та художньої освіти. Так, під патронатом митрополита визначним центром освіти у ділянці сакрального мистецтва стала Успенська Унівська лавра. У 1927 р. з ініціативи ми-

трополита Шептицького між відомим художником Михайлом Осінчуком та Успенською Унівською лаврою була укладена угода про ведення іконописної школи-майстерні для монахів-студитів [7, с. 62]. А від 1929 р. М. Осінчука замінив новий учитель та керівник цієї школи Василь Дядинок [7, с. 63].

За керівництвом останнього програма діяльності школи була суттєво вдосконалена і поширена. У перспективі В. Дядинок орієнтувався на створення цілого комплексу майстерень столярства, різьбярства та інших видів художньої діяльності. Крім того, монахи-студити на території Галичини у 20—30-х рр. XX ст. створили низку дочірніх шкіл художньо-ремісничого напрямку, як, наприклад, у с. Дорі побіля м. Яремче [7, с. 63]. Велике значення у 20—30-х рр. XX ст. мала діяльність заснованого ще в 1918 р. Товариства «Праця». Зі своїх фондів ця організація виділяла різноманітну допомогу Ремісничій Бурсі, фаховим школам, ремісничій молоді тощо [4, с. 59].

У мистецькій освіті міжвоєнного періоду XX ст. громадські організації, які її поширювали, велику увагу приділяли, зокрема, Гуцульщині. При цьому значне місце посідав косівський мистецький осередок. Так, на початку 1920-х рр. у Косові була заснована спілка «Гуцульське мистецтво», на базі якого передбачалося заснування школи гуцульського народного промислу різного профілю [7, с. 206]. Популярність цієї спілки з часом зростала. У 1940 р. у Косові була організована школа гуцульських виробів, що мала п'ять відділів: різьби по дереву, килимарства, ткацтва, вишивки та столярства [7, с. 207].

Значного розвитку у першій третині XX століття, незважаючи на утиски польської влади, отримало також мистецтво хореографії. Так, І. Голубовська-Гогульська відкрила першу школу вільного танцю на Гуцульщині [8, с. 270]. Ця школа значною мірою сприяла не стільки «вишколу професіоналів» у хореографії, як була «засобом мистецького виховання». Приділялась увага, зокрема — «зміцненню ціннісних засад етнічного танцю» [8, с. 271].

Як зазначають дослідники, «...у товариствах «Просвіта», «Рідна школа», «Українська захоронка», «Сокіл», «Луг», «Січ» активно і цілеспрямовано навчали українських народних танців. І хоча наука танцю не була систематичною і тривалою, виступи дітей та молоді відзначались артистичністю,

граційністю та ритмічністю виконання. Це було результатом наполегливої праці талановитих педагогів та хореографів — Василя Авраменка, Оксани Суховерської, Романа Петріни, Петра Лазорищака, Володимира Терлецького та інших» [9, с. 271].

Значний внесок у фінансування мистецтва та культури у кінці XIX — на початку XX ст. внесли українці-емігранти з-за океану. У цей період розвинувся активний рух еміграції на американський континент. Як припускаємо, спочатку еміграційний рух охопив найзахідніші українські етнічні землі Галичини і Закарпаття — Лемківщину. На сьогодні нема єдиної думки, коли ж розпочалася масова еміграція з Галичини в Америку. Одні називають дату 1865 р. [10, т. 1, с. 114], інші дослідники датують початок масової еміграції із закарпатської та галицької Лемківщини 1877 р. Згодом цей рух охопив Східну Галичину, все Закарпаття і Буковину [11, т. 2, с. 632]. Загалом же за час до Першої світової війни емігрувало близько 500 тис. українців, з них у США — близько 350 тис., Канаду — 100 тис. [11, т. 2, с. 634]. Така численна українська громада американського континенту, переважно вихідці з Галичини, у кінці XIX — початку XX ст. почала відігравати велику роль у житті галицького краю. Саме на цей період припадає апогей еміграційного руху [10, т. 1, с. 114].

Описуючи Лемківщину, до складу якої входила найзахідніша українська частина Галичини, Ю. Тарнович, зокрема, зазначав, що всі нові церкви (мається на увазі початок XX ст.) з обладнанням інтер'єру, багато придорожніх капличок були побудовані за фінансової підтримки лемків-емігрантів [12, с. 185—186].

Як уже зазначалося, у 20—30-х рр. XX ст. будівництво церков, порівняно з XIX ст., дещо скоротилося. Це було зумовлено не лише дискримінаційними діями уряду міжвоєнної Польщі щодо українського населення, а й низкою інших причин, зокрема зменшенням кількості емігрантів, які вирушали на заробітки за океан. А вже близько половини емігрантів, які виїхали в Америку до Першої світової війни, повернулися назад, не осівши у країнах американського континенту [10, т. 1, с. 135]. А в 1919—1939 рр. еміграція з українських земель була менше численною, ніж до I Світової війни.

Найчисельніша українська еміграція в Америку міжвоєнного періоду припала на 1927—1929 рр.,

потім вона зменшилася, а в 1931—1934 рр., внаслідок великої промислової кризи, зовсім припинилася [11, т. 2, с. 634]. Оскільки матеріальна допомога емігрантів у період, що нами розглядається, значною мірою впливала на фінансування розвитку мистецтва та культури, особливо — будівництва церков, то зменшення еміграції у кінці 20-х і в 30-х рр. XX ст. та економічна криза, очевидно, також негативно вплинули і на розвиток мистецтва. Таким чином, у міжвоєнний період XX століття в Галичині не спостерігається такого широко розквіту мистецтва та художньої культури загалом, як у попередні десятиліття, на межі XIX та XX століть.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Основою розвитку мистецтва та художньої культури від найдавніших часів були багатотомні народні традиції. На зламі XIX і XX ст. цей взаємозв'язок традиційної народної культури і мистецтва проявився достатньо виразно.

Однак, у міжвоєнний період XX ст. умови для розвитку були менш сприятливі, аніж напередодні I Світової війни. Причина цього проглядалась не тільки у відношенні до української культури міжвоєнної польської держави, але і загальний економічний спад 30-х років XX століття.

У перспективах подальших розвідок у цьому напрямку є детальне опрацювання розвитку мистецтва у першій третині XX століття. А вже у цей час продовжувався розвиток національного стилю, який викристалізувався ще на межі XIX та XX століть.

1. Дорошенко Д. *Нарис історії України: в 2 т.* Київ: Глобус, 1991. Т. 2. 349 с.
2. Крип'якевич І. *Історія України.* Львів: Світ, 1990. 519 с.
3. Нога О. *Український стиль в церковному мистецтві Галичини кінця XIX — початку XX століть.* Львів: Українські технології, 1999. 160 с.
4. Нога О., Яців Р. *Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова (1860—1998): Матеріали до довідника.* Львів: Українські технології, 1998. 128 с.
5. Одрехівський Р. Мистецтво як художньо-естетичний феномен сакральної культури українців Галичини. *Народознавчі зошити.* Львів. 2023. № 2 (170). С. 379—385. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.02.379>.
6. Субтельний О. *Україна: історія.* Київ: Либідь, 1991. 512 с.
7. Шмагало Р. *Мистецька освіта в Україні середини XIX — середини XX ст.: структурування, мето-*

- дологія, художні позиції. Львів: Українські технології, 2005. 526 с.
8. Шабаліна О. Розвиток українського хореографічного мистецтва на початку ХХ ст.: джерела та тенденції. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. Вип. 28. С. 263—273.
  9. Квас О., Марушка М. Навчання дітей та молоді українських народних танців у Галичині (1919—1939). *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2021. Випуск 35. С. 102—109.
  10. Лемківщина: Земля. Люди. Історія. Культура: в 2 т. Редактор Б. Струмінський. *Записки наукового товариства ім. Шевченка*. Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто: Видано коштом і заходами Організації Оборони Лемківщини в ЗСА. Перший відділ у Нью-Йорку, 1988. Т. 1. 568 с.; т. 2. 495 с.
  11. *Енциклопедія українознавства: слов. частина: в 11 т.* Гол. ред. Кубійович В. Перевид. в Україні. Львів, 1993—2003.
  12. Тарнович Ю. *Лемківщина. Матеріальна культура*. Краків: Українське видавництво, 1941. 168 с.
- REFERENCES
- Doroshenko, D. (1991). *Essay on the history of Ukraine*: in 2 vol. (Vol. 2). Kyiv: Globus [in Ukrainian].
- Kryp'iakevych, I. (1990). *History of Ukraine*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
- Noha, O. (1999). *Ukrainian style in the church art of Galicia of the late 19th and early 20th centuries*. Lviv: Ukrainian Technologies [in Ukrainian].
- Noha, O., & Yatsiv, R. (1998). *Art societies, associations, groups, unions of Lviv (1860—1998): Materials for the directory*. Lviv: Ukrainian Technologies [in Ukrainian].
- Odrekhivskiy, R. (2023). Art as an artistic and aesthetic phenomenon of the sacred culture of ukrainians in Galicia. *The Ethnology notebooks*, 2 (170), 379—385. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.02.379> [in Ukrainian].
- Subtel'nyj, O. (1991). *Ukraine: history*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
- Shmahalo, R. (2005). *Art education in Ukraine in the mid-19th — mid-20th centuries: structuring, methodology, artistic positions*. Lviv: Ukrainian Technologies [in Ukrainian].
- Shabalina, O. (2016). Development of Ukrainian choreographic art at the beginning of the 20th century: sources and trends. *Bulletin of the Lviv National Academy of Arts* (Issue 28, pp. 263—273) [in Ukrainian].
- Kvas, O., & Marushka, M. (2021). Education of children and youth of Ukrainian folk dances in Galicia (1919—1939). *Bulletin of Lviv University. Pedagogical series* (Issue 35, pp. 102—109) [in Ukrainian].
- Struminsky, B. (Ed.). (1988). *Lemkivshchyna: Land. People. History. Culture*: in 2 vol. *Notes of the Scientific Society named after Shevchenko*. New York; Paris; Sydney; Toronto: Issued at the expense and measures of the Defense Organization of Lemkivshchyna in USA. First Department in New York [in Ukrainian].
- Kubiyovych, V. (Ed.). (1993—2003). *Encyclopedia of Ukrainian studies: dictionary part*: in 11 vol. Revision. in Ukraine. Lviv [in Ukrainian].
- Tarnovich, Yu. (1941). *Lemkivshchyna. Material culture*. Krakiv: Ukrainian Publishing House [in Ukrainian].